

Bunad til konfirmasjonen

Mening, symbol, bruk

Hege Stormark

Konservator NMF, Norsk barnemuseum, Museum Stavanger
hege.stormark@museumstavanger.no

Abstract

For the past ten years there has been a change in girls' choice of clothes for confirmation. Today most girls choose to wear a bunad (Norwegian folk dress) for their confirmation. What meaning and symbolism, do girls see in a bunad? How do young people justify their choice of clothes and what social forces are in operation? Themes which are considered in the discussion are: young people's consideration of a bunad and economy, their emphasis on the costume's history and appearance, taste and aesthetics, and what a bunad means for their own identity and sense of belonging. The bunad is a resource. The wearer is accepted and acknowledged as part of the social field. At the same time the purchase of a bunad presupposes considerable economic capital. Girls who do not wear a bunad for confirmation stand out. The article deals with how social forces are in play when young people choose their confirmation outfit.

Keywords

- Folk dress
- Confirmation
- Youth
- Identity
- Symbolic capital

De siste tiårene har det skjedd en endring i ungdoms, og da spesielt i jenters, klesvalg til konfirmasjonen. Det kan virke som om nesten alle kvinnelige konfirmanter i dag kler seg i bunad. Jeg er nysgjerrig på hvorfor så mange jenter velger bunad til konfirmasjonen og hva populariteten skyldes. Bunad er mer enn et klesplagg, skriver sosialantropolog Thomas Hylland Eriksen (2018:1). På hvilke måter er den mer enn et klesplagg for ungdommene, slik de selv ser det?

Fanny, nylig konfirmert og stolt eier av en arvet drakt, forteller begeistret: «Jeg føler meg veldig powerfull når jeg går i bunad. Jeg elsker når jeg løper og når søljene glitrer sånn». På spørsmål om hva plagget betyr for henne, svarer hun: «Det

er en stolthet over at den har vært i familien». Nina fikk også bunad til konfirmasjonen og tror gleden hun kjenner har med 17.mai å gjøre: «Da går jo de fleste med bunad. Og det er veldig kjekt. Det er stemningen (...) Og jeg føler meg fin i bunad.» En tredje konfirmant, Dina, har i likhet med de andre gledet seg lenge til å få sin egen drakt: «Det er kjempefint! Jeg tror det er noe jeg har tatt som en selvfølge da». Bunaden er viktig fordi det er en tradisjon, sier hun. Hva bunad er, og hva den uttrykker, utløser mange ulike assosiasjoner og reaksjoner skriver sosiolog Olaf Aagedal (2004:75). Ungdommens utsagn berører ulike betydninger og følelser. På bakgrunn av ungdommenes refleksjoner rundt bunadbruk undersøker jeg hvilke

mønstre som kommer til syne i kvinnelige konfirmanTERS betraktninger om bunad og hvordan mønstrene som avtegner seg kan forstås. Temaene som vil være del av diskusjonen, er ungdommenes betraktninger om bunad og økonomi, deres vektlegging av draktens historie og utseende, deres smak og estetikk og hva bunaden betyr for deres identitet og tilhørighet. Jeg er altså interessert i hvordan jentene begrunner sine valg av klesdrakt, og hvilke sosiale krefter som kan være i spill. Ungdommene sitert ovenfor er stolte bunadsbrukere. For å få fram kompleksiteten som ligger i disse spørsmålene og spenningen i feltet, vil også ungdom som går mot strømmen, som *ikke* ønsket seg eller som *ikke* fikk bunad til konfirmasjonen, gis en tydelig stemme i diskusjonen.

Metode og materiale

Empirien er todelt og består av intervjuer med ungdommer (informanter) og svar fra ungdommer på en spørreundersøkelse (respondenter). De fleste ungdommene bodde i Stavanger kommune da de deltok i prosjektet. Innsamlingen favnet vidt både sosialt og geografisk, fra rurale og urbane deler av kommunen og fra kommunedeler med ulike levekår og befolkningssammensetning. Det empiriske materialet ble i etterkant, på bakgrunn av svarene, systematisert og kategorisert.

Spørreundersøkelsen ble utformet våren 2021 og gjennomført samme høst i samarbeid med elever på 9. og 10. trinn, som tok valgfaget «Ideer og praktisk forskning». Dette ble gjort som en del av undervisningen og publisert på nettstedet

Bunadsklede jenter. Fotograf Kjell Myhre

«Minner», der museer og arkiv samler på privatpersoners erfaringer, kunnskaper og minner.¹ Elevene i prosjektet, som utformet og presenterte spørsmålene for andre elever, hadde nylig blitt- eller skulle om kort tid konfirmeres og hadde derfor førsthåndskjennskap til tematikken i undersøkelsen.

De siste årene har barne- og ungdomsforskningen dreid fra forskning på barn til forskning med barn. I boka *Research with children* skriver antropolog Pia Christensen og sosiolog Allison James at forskning der barn er delaktige som forskere, må ta i bruk praksiser som resonnerer med barnas kommunikasjonskultur, det som selv angår dem og som passer inn i deres hverdagsrutiner (2017:9). Samarbeidet ble tilpasset ungdommenes skolehverdag og strakk seg over en lengre periode, og ga oss derfor anledning til å få en god dialog med elevene.

Undersøkelsen kombinerer avkrysning og fritekst. Respondentene ble spurt om hvorfor de skal /ikke skal ha bunad, om andre i familien har bunad, hvor lenge de tror bunadstypen de har valgt har vært i bruk i Norge, om familien har tilknytning til stedet bunaden kommer fra og hvordan de skaffet seg bunad. De skal også skrive ned sine tanker om påstanden «Mange konfirmanter i Norge i dag har ikke råd til å kjøpe bunad og føler kjøpepress», og skrive hva de tror er de viktigste grunnene til at så mange jenter har bunad når de konfirmerer seg i dag. Vi fikk inn 237 svar, fra fem ungdomsskoler i Stavanger kommune.

Intervjuene berører samme spørsmål. I tillegg spør vi om elevenes bakgrunn, valg av bunad og hvilken betydning bunaden har for dem personlig. Spørsmålene følges

opp, og tematiseringen er derfor i stor grad styrt av informantene. Intervjuene kan klassifiseres som seminstruerte, da de ikke var helt åpne (Dalen 2013:26). Materialet består av intervjuer med fjorten jenter og to gutter fra ulike kommunedeler i Stavanger. De ble intervjuet enkeltvis eller i grupper på to eller tre personer. Guttene er tatt med fordi de deltok i gruppeintervju med jentene. Ungdommene ble intervjuet høsten 2021 og våren 2022, bortsett fra én som ble intervjuet i 2018.

Tre informanter ble konfirmert i 2021, tre i 2020 og én i hvert av årene 2012, 2014 og 2015. Nærmere halvparten av ungdommene skulle konfirmere seg i 2022, og var, da de ble intervjuet, i gang med å bestille bunad. Å intervju ungdommene i denne fasen, hvor de skulle foreta valg, gjorde at argumentasjonen og dermed dynamikken i feltet trådte godt fram. Spesielt gjaldt dette gruppeintervjuene der ungdommene hadde ulike preferanser og var uenige. En av ungdommene skulle ikke konfirmere seg og en annen var nylig konfirmert i et annet land.

De fleste av informantene ble rekruttert gjennom snøballmetoden mens andre tok kontakt via spørreundersøkelsen; én fordi hun selv mente det var viktig å delta fordi hun ikke hadde bunad, en annen fordi hun var spesielt interessert i tematikken.

Ett intervju er fra et utstillingsprosjekt om barnefattigdom, «Verdens rikeste land», som hadde som mål å øke folks bevissthet og kunnskaper om utfordringer knyttet til oppvekst i lavinntektsfamilier (Stormark 2020). Informanten er inkludert i materialet på grunn av hennes refleksjoner om økonomi og konfirmasjon. Historien hennes er et viktig supplement i

---

1. <https://minner.no/tema/mustkonfirmasjon>

forståelsen av sosiale krefter i ungdomsmiljø. Felles for alle informantene i prosjektet «Verdens rikeste land» var at de holdt utfordringene sine skjult (Stormark 202:33). «Når vi gir barna selv en mulighet til å fortelle om sin oppvekst i familier med dårlig økonomi, får vi informasjon som vi ellers ikke får tak i» (Fløtten 2013:24).

Jenta fra barnefattigdomsprosjektet var over 16 år, og derfor helseerettslig myndig. Ungdommene yngre enn dette hadde skriftlig samtykke fra foresatte. I tillegg ble det inngått skriftlige avtaler om personvern og anonymitet med alle ungdommene. Intervjuene med informantene er transkribert, strukturert, analysert og anonymisert. Ungdommene har fiktive navn i denne teksten.²

Strukturering av materialet

I en studie av bunader beskriver etnolog Kari-Anne Pedersen to kvinnelige konfirmanter måte å velge bunad på (2013: 236). Deres ulike referanser og kunnskap om bunad er avgjørende for hvilken type bunad de velger, skriver Pedersen. I artikkelen bruker jeg perspektivet hennes i systematiseringen av materialet.

Konfirmantene Pedersen beskriver har en ulik forankret forståelse og ulik adferd. *Konfirmant én* er folkedanser og oppvokst i et folkemusikkmiljø. Hun er tradisjonsbevisst og har opparbeidet seg kunnskap om bunad gjennom mange års bruk. Referansene til *konfirmant to* er i stor grad det hun har sett venner og familie gjøre. Mens *konfirmant to*, som har minst kunnskap om draktens historie, er opptatt av hva som er mest vanlig og populært, er *konfirmant én* opptatt av å velge noe som andre ikke har.

Pedersens eksempler er fra Telemark, et område hvor det kan være flere ungdommer i folkedansmiljøet enn i Rogaland. At få konfirmanter i Rogaland har denne tilknytningen viser både respondentenes svar og en kartlegging av konfirmanter klesvalg i Time kommune i Rogaland: «Kjennskap om ulike bunadstyper finn ein lite av blant konfirmantene, så det er ikkje ein faktor som påverkar vala deira» (Osland 2017:108).

Konfirmant én, med spesialisert kunnskap, og *konfirmant to*, med alminnelig kunnskap, har ulikt forhold til draktens historie. Hvordan de vektlegger draktene sine historisk er ett av temaene i argumentasjonen. De andre kategoriene er utseende, smak og estetikk; identitet og tilhørighet og til sist økonomi. Jeg har undersøkt og sortert svarene fra respondentene i spørreundersøkelsen i tråd med disse temaene. Respondentenes svar vil bli brukt for å gi bredde i framstillingen, men intervjuene egner seg bedre til å gi dypere forståelse av hva bunaden betyr for den enkelte. Bunadsbrukerne er delt i to grupper; de med spesialisert kunnskap og de med alminnelig kunnskap i tråd med Pedersens beskrivelse av *konfirmant én* og *konfirmant to*. Bunadsbrukerne med alminnelig kunnskap, de stolte bunadsjentene sitert innledningsvis, utgjør hoveddelen av materialet.

Sosiale felt og symbolsk kapital

Materialet vil bli tolket i lys av den franske sosiologen og antropologen Pierre Bourdieus begrepsverk. Et sentralt begrep for Bourdieu er *sosiale felt* (1993, 1995, Bourdieu og Wacquant 1995, Christensen, Grønmo og Nilsen 2021). Med begrepet

---

2. Henvisning til intervjuene: Alfabetisk ordnet navneliste bakerst (upubliserte intervju), ikke underveis i teksten.

mener han *objektive arenaer eller rom av objektive relasjoner mellom posisjoner*. Et sosialt felt kan for eksempel være litteratur, vitenskap eller kunst, eller mer relevant for ungdom: utdanning, skole- og ulike fritidsarenaer. Posisjonene ungdommene (hos Bordieu: *agentene*) har i et felt er definert ut fra hvilken rang de har på bakgrunn av fordeling av kapitaltyper; ressurser i form av penger og materielle verdier (*økonomisk kapital*), i form av sosiale relasjoner og nettverk (*sosial kapital*) og kunnskaper, ideer, språkbruk og vaner (*kulturell kapital*) (Christensen, Grønmo og Nilsen 2021:20).

I tillegg til disse kapitaltypene, vil jeg i analysen anvende begrepet *symbolsk kapital*; ressurser som kan gi ungdommene ære og ros. Disposisjoner som ungdommene besitter (*kapitaltypene*), har satt seg i kroppen (*habitus*), fungerer som et formidlende ledd mellom feltets struktur og menneskets handle- og tenkemåte, og kommer til uttrykk gjennom deres smak for eksempel i valg av klær. I boka *Distinksjonen* skriver Bourdieu om smak som en slags sosial stedsans «(...) som gjør en i stand til å føle eller forutane hva som vil komme eller ikke komme, og det går alltid sammen med hva som vil passe eller ikke passe for et individ som har den eller den posisjonen i det sosiale rommet. (1995:218). Smak handler om kunsten å differensiere. Ordet distinksjon har to betydninger, som Bourdieu spiller på i boka: å se eller lage forskjeller (*forskjellsdannelse*) og å skille seg ut fra andre på bestemte måter (*dannelsesforskjeller*); å være distingvert (Østerberg, 1995:11). Disse betydningene kan være innganger til å forstå sosiale krefter og spenninger i

ungdomsmiljø som påvirker de unges valg av klær – eller «tvangen» til å velge klær som er populære og har status i feltet.

Bunad blir festplagg og konfirmasjonskjole

En dokumentasjonsrapport om 17.mai feiring i 2021 viser at 69 % av kvinner og 16 % av menn i Norge har nasjonaldrakt/bunad (Rønningen og Aagedal 2021:16). Omtrent de samme tallene kan en finne fra 2013.³ Begge disse undersøkelsene, viser at flere yngre enn eldre har bunad. At bunad er populært blant de unge bekreftes av mitt prosjekt: Av jenter som konfirmerte seg i 2001 i Stavanger hadde mer enn 90 prosent av jentene bunad.⁴ Tilsvarende resultat finnes i en undersøkelse fra Time kommune i Rogaland (Osland 2017:102). For å gi et bilde av hvordan bunad som konfirmasjonskjole har utviklet seg, vil jeg se nærmere på historien til både bunaden og konfirmasjonsklærne.

Bunaden ble utformet i en tid med nasjonsbygging. Den ble utviklet for ulike landsdeler, noen steder som en direkte videreutvikling av lokale folkedrakter, andre steder som nye konstruksjoner. «Frå å vere eit radikalt norskdomsymbol for dei som kjempa for sjølvstende og ein ny, norsk kultur på slutten av 1800-tallet, har bunaden vorte eit festplagg for folk i bae endar av den politiske skalaen, jamvel for dei som ikkje er interessert i politikk eller kultur i det heile» (Moe 2016:1). Kulturhistoriker Bjørn Sverre Hol Haugen skriver: «(...) ettersom det ble et festplagg, ikke bare et kostyme, skaffet flere og flere seg bunad» (2006:42). Områder der folkedrakttradisjonen sto sterkt, påvirket utviklingen. «Bunadbruken i disse

3. Undersøkelse utført av InFact Norge for VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/a6gJ2/nordmenn-er-bunads-fundamentalister>

4. Upublisert spørreundersøkelse i Rogaland fra 1. september til 31. desember 2021

områdene tjente nok som modell for at konfirmanter fra stadig flere steder i landet fikk bunad» (Haugen 2006:43). Fra 1990-årene bredte bruken seg til lag av og grupper i befolkningen til det omfanget vi kjenner i dag.

Folklorist Birgit Hertzberg Johnsen har skrevet om konfirmasjonens betydning i det norske samfunnet på slutten av 1800- og begynnelsen av 1900-tallet (1985). Hennes framstilling er blant annet basert på eldre folks beretninger om hvordan de opplevde sin egen konfirmasjon.⁵ Det var spesielt *klærne* de fikk til den store dagen som ble husket best, skriver hun. Klærne markerte overgang fra barn til voksen: «Å bli konfirmert var ensbetydende med å kunne få *se ut som de voksne*. Jentene fikk side skjørt og kunne sette opp håret (...)» (Johnsen 1985:53). Klærne speilet moter og klesskikker i byen og på landsbygda. Bunad ble også brukt. «Flere steder i landet var de gamle bygdedraktene holdt i hevd som konfirmasjonsdrakt. I mellomkrigs-tiden ble enkelte av disse draktene, nå gjerne omtalt som nasjonaldrakt eller bunad, tatt i bruk ved konfirmasjonen i byene» (Johnsen 1985:57). Johnsen bruker Lillehammer som eksempel. Der fikk «(...) bunad som konfirmasjonskjole et kraftig oppsving til Maihaug-jubileet i 1937. Etter den tid begynte mange der å stå til konfirmasjon i sine festbunader [...]. Dette omslaget gikk så raskt at flertallet av konfirmanter i Lillehammer allerede i 1943 hadde bunad» (1985:57–58). Før bunad ble konfirmasjonskjole brukte jenter på Lillehammer svart og hvit kjole: «Ennå i 1905 var det mest sorte kjoler, men noen få hadde begynt med hvite. Ti år senere hadde det snudd helt om, slik at bare noen få fortsatt holdt fast på sort kjole (Johnsen

1985:57). I Norge var altså svarte kjoler mye brukt før hvite kjoler ble populære rundt år 1900. Borgerskapets døtre var først ute med hvite kjoler. For tjenestepiker var svart mer praktisk. Svart kjole var også mer anvendelig å ta i bruk etter konfirmasjonen som helgeklær. Også anstendighet kunne være et argument for å velge svart kjole fordi de gjerne var enkle og tildekket i halsen. Sammen med hvite kjoler kom mer pynt. Overgangen fra svarte til hvite kjoler kom gradvis og til litt forskjellige tider ulike steder i landet. Folkelivsforsker Sigfrid Svensson viser den samme utvikling, fra svarte til hvite kjoler, i Sør-Sverige: «Svart konfirmationdräkt har hållits hela 1800-talet och något in på 1900-talet, men da börja de som var främmat inflyttat att kläda sin dotter i vit dräkt, så nu var alla konfirmationsflickorna klädde i vit dräkt» (1969:13). Sitatet gjelder for stedet Fagerhult i Skåne. Nyinnflyttere kunne introdusere nye moter i bygdene, skriver han (1969:14). Svenssons studie fra 1940-tallet, viser hvordan kulturspredning foregikk. Studien er interessant som inngang til å forstå krefter som påvirker utviklingen.

I Norge var det obligatorisk å konfirmere seg fra 1736 til 1912. Selv om det fra 1912 var mulig å velge bort konfirmasjon, for eksempel fordi konfirmasjon kunne være en økonomisk belastning, strakk familiene seg langt for at ungdommene skulle få det som var forventet, blant annet nye klær. Klesdrakten ga uttrykk for sosial tilhørighet (Johnson 1985:53). Noen hadde ikke råd til å ta hensyn til forventningen om nye klær og sydde om de gamle. Andre konfirmanter tjente til klærne sine selv. Konfirmasjonshandlingene kunne kreve flere antrekk, for eksempel svart kjole til alters og hvit kjole

5. Svar på spørrelistene fra Norsk Etnologisk granskning og «Minneoppgåva for eldre 1981».

til festen. I tillegg kunne jentene ha en tredje kjole til overhøringen. Enkelte jenter sydde sine egne klær. Mange steder fantes det ordninger der ungdommer som jobbet fikk betalt i klær og utstyr (Johnsen 1985:53–69). Fra midten av 1900-tallet ble det vanlig med hvite kapper utenpå festantrekket i kirken. Den kirkelige handlingen skulle mer i fokus. Samtidig var de hvite kappene med å gjøre de sosiale forskjellene mindre åpenbare.

Dagens bunadsmote og ungdom i lavinntektsfamilier

Fattigdom er relativt og må forstås i forhold til den tida vi lever i. Det kan likevel trekkes paralleller fra konfirmasjonsbildet fra 1930-tallet og til dagens bunadsmote. Fotografiet kan illustrere sosial ulikhet i vår tid. På samme måte som jentene i mørke kjoler skiller seg ut på bildet fra 1930-tallet, skiller jenter uten bunad seg ut på tilsvarende bilder i dag.

I arbeidet med å utvikle bunaden fra slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet var det økonomiske aspektet viktig. Hulda Garborg, som sto sentralt i dette arbeidet, la vekt på at bunad skulle være et klesplagg alle skulle ha råd til å skaffe seg. «Mange er rædde at det skal værta so dyrt aa laga seg ein norsk bunad. Men me kvende kan sleppe tølleg lett ifra det naar me saumar`n sjølv» (Garborg 1903:28). Nå er det få som behersker håndverket, og bunad er et kostbart plagg, og følgelig en økonomisk utfordring for flere familier å skaffe til konfirmanten. I dag koster for eksempel en rogalandsbunad, som er populært blant kvinnelige konfirmanter i Stavanger, 40 000 kroner

eller mer. Noen konfirmanter arver i dag hele eller deler av bunaden, men likevel kan det å skaffe seg bunad være en betydelig kostand.

Bruken av bunad til konfirmasjonen bør derfor også ses i lys av forskningen på barnefattigdom i Norge i dag. En definisjon på vedvarende lavinntekt er inntekt under 60 prosent av mediangjennomsnittet over tre år, jusertert for antallet i husholdet og hvor en bor i landet.⁶ Sosiolog Tone Fløtten har gitt en oversikt over problematikken og forskningsfeltet siden begynnelsen av 2000-tallet (2013:15). De siste tjue årene har andelen barn og unge som vokser opp i en lavinntektsfamilie mer enn tredoblet seg. I dag vokser i snitt fra to til tre ungdommer i hver skoleklasse opp i en lavinntektsfamilie.⁷ Fattigdom defineres som en relativ størrelse. «Fattigdom i absolutt forstand, det vil si sult og mangel på husvære og andre nødvendighetsgoder,

Konfirmasjonsbilde fra 1930-tallet. Nordlandsmuseet Fotograf Lyder Kvantoland

6. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/115-000-barn-i-husholdninger-med-vedvarende-lavinntekt>

7. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/115-000-barn-i-husholdninger-med-vedvarende-lavinntekt>

er lite utbredt i Norge. I Norge handler fattigdom i større grad om manglende mulighet for å delta på lik linje med andre» (St.meld.nr.13 (2018–2019):42). Denne relative fattigdomsforståelsen, som tar høyde for sosiale behov, ble et vendepunkt i forskningen fra 1960- og 1970-tallet, og den britiske sosiologen Peter Townsend sto sentralt (Hansen 2021:78). «For Townsend handler fattigdom om relativ deprivasjon – at noen har begrensede muligheter til å leve et liv i tråd med de standardene som gjelder i samfunnet de tilhører» (Hansen 2021:79). Sosiolog Wenche Hovland hevder at fattigdom kan forstås som mangel på symbolske ressurser og opphopning av symbolske byrder. Byrdene spenner over et stort følelsesmessig register som ydmykelse, skam og fordømmelse. Unge kan bli ekskludert fra viktige sosiale felt om de ikke har tilgang på økonomisk kapital (Hovland 2006:4).⁸ Det er i denne betydning perspektivet fattigdom vil bli brukt i argumentasjonen.

Du er så fin!

Ulike varianter av «Fordi det er fint»⁹ går igjen i de kvinnelige respondentenes svar på hvorfor de valgte bunad til konfirmasjonen. «Jeg elsker å ha den på»¹⁰, «Jeg synes det er noe av det fineste man kan ha på seg.»¹¹ «Jeg har aldri følt meg så vakker som da jeg så meg selv i bunad for første

gang.»¹² Nina, sitert i innledningen, knyttet bunadsglede og det å føle seg fin til 17.mai. «En vanlig bruker vil ha en bunad som tilfredsstillende de alminnelige kravene» skriver Pedersen, «Den skal passe inn i sammenhengen 17. mai, den skal være anstendig og «pen» etter nåtiden smak» (Pedersen 2013:243).

I svarene på spørsmålet: «Hva tror du er de viktigste grunnene til at så mange jenter velger bunad når de konfirmerer seg i dag?», er det også mange som fremhever draktens utseende, hvordan de føler seg i drakten, gjerne i kombinasjon med at «alle andre skal ha det»¹³, «det er populært»¹⁴ og «det er status».¹⁵ Det relasjonelle, de andres blikk, inngår også i svarene: «Du skal jo legge ut bilder på insta, så det er viktig at du ser bra ut»,¹⁶ «man føler seg tradisjonell og fin. I tillegg får man veldig mange komplimenter».¹⁷ Bunaden er en ressurs som gir bunadsbæreren ros, en kapital som kan være med å gi jentene posisjoner som attraktive. I den følgende analysen omtaler jeg jenter med bunad som *de attraktive*.

Å føle seg fin og få anerkjennelse er viktig både for gruppa med spesialisert kunnskap (Pedersens *konfirmant én*) og for gruppa med alminnelig kunnskap (*konfirmant to*). De argumenterer, ved hjelp av ordbruk, adferd til dels ulikt, men får begge anerkjennelse for sine valg på arenaer, som i skolen, der ungdom med ulik

8. Her refererer Hovland til bok med klausul: Tvetene, Karin Gustavsen 2001, «Jeg prøver å få det til å bli borte av seg selv»: om barn som lever i familier som over tid har mottatt økonomisk sosialhjelp og deres håndtering av hverdagens møte med økonomiske krav. Hovedoppgave i sosiologi. Oslo, Universitetet i Oslo.

9. ST-B.A.2023-001-044

10. ST-B.A.2023-001-022

11. ST-B.A.2023-001-197

12. ST-B.A.2023-001-165

13. ST-B.A.2023-001-213

14. ST-B.A.2023-001-222

15. ST-B.A.2023-001-074

16. ST-B.A.2023-001-151

17. ST-B.A.2023-001-022

kapital omgås. Mens gruppa med spesialisert kunnskap ønsker å skille seg ut, forsøker gruppa med alminnelig kunnskap, i likhet med noen av respondentene, å ikke gjøre det. Det viktigste for konfirmanter med alminnelige kunnskaper er å få en drakt som er riktig, som ikke stikker seg ut. «En drakt hun kan være fin i, og som andre kan beundre» (Pedersen 2013:235).

Attraktiv med spesialisert kunnskap

Jeg har kalt den kvinnelige informanten som ligger tettest opp til denne gruppa for Stine. Hun har ikke tilknytning til folkedans- og folkemusikkmiljøet, men er tradisjonsbevisst og har spesialisert kunnskap gjennom bunadbruk i familien og interesse for håndarbeid: «Når jeg var liten var det mor som hadde ansvar for at alle hadde en bunad som passet til 17. mai. Å sy de inn og ut. Og da fikk jeg ofte være med å sprette sømmer og sette nåler.» I likhet med *konfirmant én* er hun i et miljø der hun har et nært forhold til drakten som håndverk, delvis motivert gjennom hensyn til økonomi. «Skjorten min arvet jeg fra mor, den originale bringekluten arvet jeg fra mormor. Jeg valgte å legge mer penger i stakken og livet fordi det er det jeg skal ha livet ut. Og så går det an å bytte ut skjorten om noen år.» Den store søljen fikk hun av besteforeldrene, slik hennes søsken også fikk det. Stine forklarer at hardangerbunaden har flere deler som er lettere å bytte ut enn i rogalandsbunaden, noe hun har gjort i senere år fordi hun ville lage dem selv. Stine er 2012-konfirmant og den eldste av informantene. Hun var interessert

i håndarbeid som barn, og har videreutviklet kunnskapen. Det typiske for folk med spesialkunnskap, skriver Pedersen, er at den posisjonen som kulturforvalter man lett oppnår, er attraktiv (2013:240).

Attraktiv med alminnelig kunnskap

Ordet *tradisjon* går igjen i materialet, ofte kombinert med ordet *fint*. Når respondentene skriver at de velger bunad fordi «det er fint og det er en tradisjon»,¹⁸ eller svarer, «fordi jeg vil holde på tradisjonen vår»,¹⁹ er det vanskelig å vite hva som ligger i ordet. Noen refererer til familie: «Fordi det er en tradisjon i familien»,²⁰ og til sine formødre: «Syns plagget er veldig fint, tradisjon, og jeg arvet av min olde-mor»,²¹ eller nasjon: «et norsk tradisjonelt plagg.»²² Andre svar er mer sammensatte og rommer også individ og sted: «Jeg valgte bunad på grunn av tradisjon, og på grunn av at det er utrolig fin kjole. Den uttrykker både deg selv, og tradisjoner i familien. Du kan beskrive deg selv og selv velge hvilken type. Mange velger bunad fra der de er fra og ut fra tradisjon.»²³

Både respondentene til spørrelista og de som ble intervjuet bruker ordet tradisjon åpent og uforpliktende. Dette er noe som går igjen når folk velger bunad, skriver Pedersen: «Mitt inntrykk er at de fleste gjør sine valg ut fra dagens ønsker – det er greit å bruke ordet tradisjon så lenge det ikke binder noen valg, eller hindrer våre valg» (2013:231). Personlige klesvaner og tida vi lever i påvirker valget, skriver hun. Informantene i materialet har, bortsett fra Stine, med spesialisert kunn-

---

18. ST-B.A.2023-001-029

19. ST-B.A.2023-001-168

20. ST-B.A.2023-001-053

21. ST-B.A.2023-001-035

22. ST-B.A.2023-001-060

23. ST-B.A.2023-001-210

skap, mer eller mindre tilfeldige referanser til klesplagget. Samtidig er ungdommene bevisst hva som gjør deres drakt personlig. Tilhørighet er et tema i denne argumentasjonen. Hvordan bruker ungdommene familie- og stedstilknytning som moment i valget?

Steds- og familietilhørighet

Stine føler det er naturlig å bruke hardangerbunaden fra hennes bestemors slekt, ikke fordi hun selv har et forhold til stedet geografisk, men fordi familien bruker den. Hun forteller, i likhet med flere informanter, vagt om sin stedstilknytning: «Jeg vet at de har et par gårder i Hardanger, men jeg kjenner ikke spesielt godt til de egentlig.» I materialet går stedstilhørighet igjen som viktig med hensyn til valg av bunad samtidig som kjennskapen til stedene tillegges liten vekt. For Unni sto valget mellom Rogaland hvor hun bor og Sunnmøre: «Det er noen i familien som er derfra, men jeg husker ikke helt hvem.» Gro har arvet bunad fra sin bestemor i Nordfjord og svarer at hun aldri har vært der, men at valg av bunad fra stedet var viktig for familien. Det samme gjelder Fiona som skal arve bunad fra Østlandet etter sin oldemor. Hun er usikker på hvor på Østlandet: «Jeg er ikke så veldig god i dette med bunad. Jeg husker ikke hva den heter». For ungdommene handler stedstilhørighet i liten grad om kunnskap om drakten og stedet, men om familie. Å velge en drakt fra et sted med familietilknytning, er et argument ungdommene bruker, bortsett fra Lea: «Jeg var veldig usikker på hva folk ville tenke, at folk ville tenke at det var rart å velge en bunad fra et sted jeg ikke var fra.» Valget sto mellom bunad fra Rogaland, hvor hun bor, og et annet sted i landet hvor faren er oppvokst. Hun bestemte seg først for rogalandsbunad

«fordi det var det vennene mine skulle ha. Og så likte jeg den best». Deretter, etter at hun forsto at det fantes flere valgmuligheter, ombestemte hun seg og valgte Beltestakk fordi hun syntes hun tok seg bedre ut i denne enn i rogalandsbunaden.

Smak, estetikk og utseende er tema i argumentasjonen når bunad velges. Det hun likte (smaken) og valget hun tok (Beltestakk) var et tilsynelatende subjektivt valg, upåvirket av krefter i ungdomsmiljøet. På samme tid var Lea modell for en bunadsbutikk i Stavanger: «Og når jeg var med på fotoshoot så brukte jeg Beltestakk og så syns jeg bare den var skikkelig fin». Smaken framheves som styrende for valget. Samtidig problematiserer hun beslutningen: «Men jeg trodde nesten ikke det var lov å ha en bunad fra et sted du ikke var fra». Hun valgte denne fordi flere venner oppfordret henne til å velge det hun likte best, samtidig fikk hun ros (du er så fin!). «Og så byttet vi [jeg og mor] til Beltestakk. Selv om jeg ikke er derfra.» Hun trodde ikke det var lov å velge en bunad uten å ha stedstilknytning og sier at det først virket unaturlig. At hun kjente til andre som hadde valgt som henne var avgjørende. Hun refererte til en trend i Oslo: «(...) det er mange i Oslo som ikke er fra Telemark, som for eksempel bor på Frogner, som velger Beltestakk fordi de er fine, selv om de ikke har noen relasjon til stedet.» Bourdieus beskrivelse av smak som en sosial stedsans, å føle og forutane hva som vil komme, hva som vil passe eller ikke passe (1995:218), er beskrivende for valget til Lea.

Å kle seg inn i en kulturell trygghet og markere sin individualitet

Ungdommene markerer sin individualitet i et spenningsfelt. Lea som velger annerledes, gjør det innenfor en trygg ramme,

sammen med de andre attraktive, ungdommene med bunad. De fleste mennesker vil ikke kle seg ut, men heller kle seg inn i en bunad, skriver Pedersen: «Kle seg inn i en kulturell trygghet, i en uangripelighet» (2013:243). Hva som er innenfor, trygt og uangripelig, hvor feltets grenser trekkes, må kontinuerlig forhandles.

Informantene i den attraktive gruppa fordeler seg på tre ulike ungdomsskoler i Stavanger som skiller seg fra hverandre med hensyn til levekår. Nina sier at ungdomsskolen hun gikk på hadde rykte på seg for å være «sossete». Dina går på samme ungdomsskole og har lik oppfatning: «det er jo en skole der alle på en måte har merkeklær, dyre jakker og alt sånn der.» I en analyse av motefeltet skriver Bourdieu om mote og merker: «What Dior mobilize is something that is not definable outside of the field; what they all mobilize is what the field produces, that is, a power based on faith in *haute couture*» (1993:137). For å forstå hvilket press ungdommene utsettes for, må logikken i feltet identifiseres. Bourdieus analyse av motefeltet er fra et annet sted og en annen tid, noe som gjør de analytiske innsiktene lite overførbare, men de metodiske prinsippene for å forstå spillet, kan fortsatt anvendes.

Nina og Dina følte merkepress på skolen, men relaterte det i liten grad til bunad.

Her fikk de følge av de andre informantene. Jentene beskriver ikke et press, men en forventning; noe de visste skulle komme. Fiona svarer uforstående på spørsmålet «Hvem foreslo at du skulle ha bunad til konfirmasjonen?»: «Så langt jeg kan huske, så var det ingen som foreslo det. Det bare kom», mens Unni svarer «Nei, jeg vet ikke. At jeg skulle ha bunad har jeg alltid visst.» Svarene kan ses på

som et uttrykk for en kroppslig forankret forståelse, holdninger, tenke- og handlemåter som har satt seg i kroppen som en internalisert tilstand.

Informantene så en parallell til dyre klær og motepress når prisen på bunad ble diskutert, men ikke alle ville kalle det en mote. Flere argumenterte med at det ikke kunne være en mote fordi de har valgt bunad av tradisjonelle grunner. Dette var noe de skulle få eller arve. Fiona mente at fordi det er populært kunne gammelmote være et passende ord, mens Gro sier det kan være mote fordi det er ganske trendy akkurat nå. Lea er den som uten forbehold kaller bunad en mote, noe som rimer med hennes valg, beltestakk, som representerer en ny trend slik den brukes i dag. «Fashion is the latest fashion, the latest difference», skriver Bourdieu (1993:135) «When miniskirt reaches the mining village in northern France, it's time to start all over again» (Bourdieu 1993:135). Lea var usikker på valget av Beltestakk, fikk bekreftelse og ble usikker igjen før hun kunne plassere valget innenfor en trygg ramme. Hun gikk flere runder før hun bestemte seg: «Jeg trodde ikke det var lov, men vennene mine sa jeg burde gjøre det (...) Det er ikke noen av mine venninner som skal ha den, men jeg kjenner folk i Oslo.» Argumentasjonen kan ses på som en forhandling om hvor grensene skal trekkes, en kamp som foregår både i og om feltet.

I likhet med de andre informantene beskriver Lea sin bunad som unik. Ungdom tilpasser bunaden sin mer nå enn før sier Nina: «Nå er det mange flere stoffer å velge i enn det var før. En skal liksom *customize* sin egen. Det er jo mange måter å få den til å bli din egen på.» Hun sier videre at hun liker det fordi det fortsatt er tradisjonelt. Unni har rogalandsbunad og sier at hun ikke kjenner noen som har

lik hennes. Det som gjør den annerledes, sier hun, er valget av mønster på skjørtet, farge på vesten og hva type sølv du vil ha. Å klare å gjøre bunaden til sin egen uten å skille seg ut negativt betyr at ungdommene forstår spillet; de kan kunsten å differensiere. Ikke alle er trent i dette. Fra utsiden kan draktene se like ut. Når Valdis fra Island skal svare på om bunad handler om identitet svarer hun nei. «Jeg føler alle nordmenn har den samme», sier hun. Hennes svar kan handle om at hun ikke gjenkjenner individualiteten i draktene.

Flere av informantene skal arve drakt og får den tilpasset både sin smak og sin kropp. Fanny arvet en islandsk drakt fra bestemor, som hun har tilpasset for å få farger hun synes passer sammen og mønster hun liker. Samtidig som hun er stolt over at den har vært i familien og er opptatt av tradisjon, sier hun for å understreke at hennes er spesiell: «vi er ikke veldig tradisjonelle.» Utradisjonell blir her brukt som noe positivt, for å understreke at hun og hennes familie ikke er konservativ og gammeldags. Fanny legger vekt på at hun har en unik drakt. Det gjør også Ragnhild. Hennes bunad er personlig fordi den er satt sammen av steder der hennes mor og far er fra: «Ja, da har jeg liksom med meg hele familien i bunaden. Ja, det er liksom litt gøy at folk kan se hvor jeg er fra, bare ved å se på bunaden.» Hun har valgt rogalandsbunad, men sydd den med snitt i livet typisk for annen landsdel. Ragnhild og Fannys frie bruk av familie- og stedstilhørighet er med på å gjøre draktene unike.

Jeg refererte til Pedersen som skrev at valg gjøres ut fra dagens ønsker med uforpliktende forhold til tradisjon (2013:231). Men hva er innenfor? Hvor langt kan den enkelte strekke seg i å markere egne ønsker uten å skille seg ut negativt? Ungdommene er i stadige forhandlinger.

Fanny har en lue til drakten sin. Hun vil ikke bruke den selv om hun bemerker at «den er egentlig veldig fin». Samtidig kaller hun det en nisselue og sier at hun ikke liker å ha noe på hodet. «Bestemor ønsker at jeg bruker den, men jeg kommer ikke til å gjøre det.» Hun ønsker ikke å kle seg ut i nisselue, men kle seg inn i den kulturelle tryggheten som drakten representerer. Fanny tilpasser den utenlandske drakten sin ved å velge nye stoffer, velge vekk det som ikke passet, og kler seg med det *inn* i bunaden og mottar annerkjennelse.

Denne tilpasningen er irrelevant for Valdis som betrakter de kvinnelige konfirmantenes bunadbruk fra utsiden, og ikke skjelner variasjonene som Fanny og de andre jentene i gruppen *attraktiv* ser. Slik hun ser det, «jeg føler alle nordmenn har den samme», er det bare én drakt.

Jeg føler meg ikke norsk, alle i bunad ser like ut

Tre informanter, Valdis, Björk og Nasim, er norskfødte med foreldre født i utlandet. De bruker alle det norske og nasjonale som argument når de forteller hvorfor de ikke skal ha bunad.

Valdis har nylig konfirmert seg i foreldrenes hjemland, Island, i hvit kjole fordi det er vanlig å gjøre det der. Hun sier, i likhet med Björk som også har foreldre fra Island og Nasim med foreldre fra Iran, at det ikke er naturlig for henne å ha bunad fordi hun ikke føler seg norsk. Nasim skal ikke konfirmere seg fordi hun er muslim. På spørsmålet «Ville du valgt bunad hvis du likevel skulle konfirmere deg?» svarte Nasim at det neppe hadde vært aktuelt, selv om hun føler seg like mye norsk som iransk. Hva er svaret hennes et uttrykk for? Camilla Rossing, leder for Norsk institutt for bunad og folkedrakt, skriver at det har skjedd en økning i rasistiske reak-

sjoner de siste tiårene mot islamske innvandrere som bruker bunad (2021: 128). Nasim gir ikke uttrykk for at hun frykter negative reaksjoner hvis hun velger bunad, noe som forsterkes i samtale med Fiona og Jon. De tre ungdommene ble intervjuet sammen. På spørsmålet: «Må en være norsk for å ha bunad?» svarer alle i kor: «Nei». Likevel svarer Nasim at hun ikke synes bunad passer for henne: «Det blir litt rart og feil å ha på».

Både Camilla Rossing og kulturviter Trude Eriksen har skrevet om bunad og hijab og analysert reaksjoner, en rekke hatefulle ytringer, når bunad tilpasses det norske flerkulturelle samfunn (Rossing 2021, Eriksen 2022). Kravet til hvorvidt man er norsk nok til å bruke bunad, går igjen (Eriksen 2022:83). I de negative reaksjonene brukes ikke likhet i betydning like rettigheter. «Even though Norwegians tend to praise themselves for their belief in equality and equal rights, some people interpret equality as homogeneity and integration as assimilation» (Rossing 2021: 137). Svaret til Nasim «rart, feil, passer ikke» kan være et uttrykk for dette. Måten Valdis argumenterer på (det er ikke naturlig for meg, og jeg føler alle nordmenn har den samme) kan også ses i denne sammenhengen. For noen kan de uklare, men sterke forestillingene som finnes om bunaden som etnisk norsk, være en sperre mot å ta den i bruk.

Pengesløsning eller investering, innpass eller ekskludering?

«Det viste seg å være et vanskeligere valg enn jeg først trodde. Alle vennene mine

hadde bunad. Jeg var faktisk den eneste som ikke hadde bunad på meg av alle konfirmantene. I det øyeblikket vurderte jeg derfor om jeg hadde gjort det rette valget».²⁴ Dette svarer en 15 år gammel respondent når hun reflekterer rundt påstanden i undersøkelsen: «Mange konfirmanter i Norge i dag har ikke råd til å kjøpe bunad og føler kjøpepress.» Hun er enig i utsagnet, men oppgir selv kultur, slik informantene Valdis, Björk og Nasim gjør, som årsak til at hun ikke hadde bunad i konfirmasjonen.

I spørreundersøkelsen til denne artikkelen skriver omtrent ti prosent av de kvinnelige konfirmantene at de ikke skal ha bunad. De oppgir økonomi og/eller nasjonalitet som årsak: «Fordi det er dyrt og jeg er ikke norsk uansett, så jeg synes det er bortkastede penger».²⁵ En respondent skriver at hun skal ha festdrakt, som koster mindre, fordi bunad «er å sløse vekk penger».²⁶ I mitt materiale har festdrakten lavere status enn bunad. Dette baserer jeg på måten informantene snakker om eller ikke snakker om festdrakt, pris og popularitet. Ungdom med bunad besitter en kapital som kan «veksles inn» i innflytelse og anerkjennelse.

To argumenter knyttet til økonomi går igjen i svarene. Det ene handler om kropp: «bunad koster mye penger og jeg føler at det ikke er vits å kjøpe noe så dyrt hvis jeg vet at jeg kommer til å vokse ut av den.»²⁷ Det andre handler om bruk: «det er mye penger å bruke på noe jeg skal ha på få ganger.»²⁸ To av informantene, Valdis uten bunad og Gro med bunad, går på samme skole og ble inter-

---

24. ST-B.A.2023-001-172

25. ST-B.A.2023-001-130

26. ST-B.A.2023-001-056

27. ST-B.A.2023-001-149

28. ST-B.A.2023-001-052

vjuet sammen. Gro er stolt av bunaden hun nettopp har bestilt. Valdis har, som nevnt tidligere, nylig konfirmert seg på Island hvor bunad er irrelevant. Samtidig går hun på skole med jenter der bunad gir berømmelse og skryt. I samtalen kommer spenningen i feltet til syne:

Valdis: «Jeg tenker egentlig det er litt pengesløs. Jeg vet at det er tradisjon og sånn, men jeg synes den koster veldig mye. Og betale for noe som du kanskje bruker to ganger.» Gro: «Du bruker den resten av livet, hver 17. mai.» Valdis: «Men du vokser fra den hvis du får en bunad når du er 14.» Gro: «Mamma bruker samme bunad som da hun var 15. Du bruker den resten av livet ditt. Det er derfor de koster så mye.» Valdis: «Ja, med mindre du legger veldig mye på deg. Da kan du ikke bruke den.»

Mens Valdis indirekte kaller Gro en pengesløser forsvarer Gro pengebruken med å si at Valdis tar feil om bruk av plagget (varer livet ut) og insinuerer at det er jentenes egen feil hvis bunaden ikke passer senere i livet (hvis de legger på seg). Gro sier at hun synes det er dumt at ikke alle har råd til å kjøpe bunad, mens Valdis hevder at hun ikke bryr seg om at hun selv ikke har bunad. «Jeg synes egentlig det er ganske bra, for da bruker jeg pengene på noe annet». Hun fremstiller seg som en person som tar aktive valg. I Gros svar ligger en passivitet: «det er ingenting vi kan gjøre med det.» Hun legger til: «Det er jo veldig mye sånn med merkeklær også.» Bunad sidestilles med dyre merkeklær som krever økonomisk kapital, som igjen gir makt i feltet. Som Bourdieu bemerket, med Dior som eksempel: Kreftene og presset som ungdommene utsettes for, ligger i de sosiale feltene der klærne skal

brukes (Bourdieu 1993:137). Ungdommene, med sine posisjoner definert ut fra kulturell- og økonomisk kapital, påvirker dette «spillet».

Økonomisk kapital

Jeg skrev at fattigdom kan forstås som mangel på symbolske ressurser og opphopning av symbolske byrder (Hovland 2006:4). Skam er en symbolsk byrde. I prosjektet «Verdens rikeste land» var dette et av fellestrekkene i ungdommenes fortellinger, sammen med «å holde skjult» og «å bli ekskludert» (Stormark 2020). Vikarierende argumenter, som å oppgi en annen prioritering, ble brukt for å skjule økonomiske utfordringer. «Utad heter det ofte 'jeg gidder ikke' når de egentlig ikke har råd» (Grødem og Sandbæk 2013:193). Bunad gir anerkjennelse i et ungdomsmiljø (du er så fin!). Denne symbolske kapitalen forutsetter økonomisk kapital, ressurser som informantene i «Verdens rikeste land» hadde lite av. En av informantene, Frida, vokste opp i en familie med lite penger som den eldste av tre søsken. Hun hadde et sterkt ønske om bunad da hun konfirmerte seg fordi «jeg elsker bunad», men egen bunad var ikke aktuelt: «De er jo kjempedyre (...) Jeg hadde på meg mamma sin bunad. Og så skal vi gjøre det sånn at alle mine søsken får lov til å konfirmere seg i den.» Bunaden var derfor ikke tilpasset hennes fasong. Hun fortalte at den kanskje skulle bli hennes en dag, og at de derfor skulle vente med dette. Bunad, og hvor mye penger konfirmantene får på dagen, er noe ungdommene snakker om. Frida skjuler familiens mangel på økonomisk kapital ved å opptre usynlig og diskret. Hun er bevisst sin måte å opptre på for å få innpass. På spørsmål fra jevnaldrende på skolen om hvor mange penger hun fikk til

konfirmasjonen svarer hun: «Jeg bare sa noe sånt som at 'jeg skal ikke dele dette'. De som spurte, gjorde det for å vise hvor mye de selv hadde fått. Så da brydde de seg ikke så mye om svaret mitt.» Hun forteller om en venninne som fikk 100.000 kroner bare av moren sin. «Jeg har fått penger av mamma og pappa, men jeg har ikke fått pengene ennå. Mamma vil gi meg 10.000 kr. Det har hun jo ikke. Jeg skjønner jo det. Pappa ville gi meg 5000 kroner. Men det er penger som ikke finnes». Til seremonien var det bare moren sin side som kom: «De koster jo litt de billettene». Gjestene som kom i konfirmasjonen, tok med kaker istedenfor presanger. «Det var en slags konfirmasjons-gave da. At de tok med seg kaker istedenfor å gi meg andre ting (...) Og så skulle vi ta konfirmasjonsbilder. Og det ble det heller ikke noe av». Det ble tatt et tullebilde hvor hun løftet bunaden. «Og så ser man bare at jeg har en hullete tights». Hennes dag ble en forsterket opplevelse av symbolske byrder, med følelser som ydmykelse, skam og fordømmelse (Hovland 2006:4). Samtidig som hun gjentok at dette er en stor dag, og kanskje nettopp derfor, kjente hun et ubehag ved å snakke om konfirmasjonsdagen. «Jeg følte meg så stygg, og jeg var så lei meg.»

Stine har også vokst opp med lite penger. Som bunadbruker med spesialisert kunnskap kan hun håndverket og har møysommelig gått gjennom del for del og har en bevissthet om hva det lønner seg å legge penger i. Frida har også en bevissthet om økonomi, men kan ikke legge penger i bunad. Den som skiller seg mest fra Frida og Stine er Lea. Ungdom er avhengig av familiens økonomiske kapi-

tal. Mens rogalandsbunaden koster fra 40 000 kroner ligger Beltestakk, som Lea valgte, på omtrent 60 000 kroner. Økonomisk kapital begrenset ikke Leas valg. Da hun skulle velge mellom to skjorter kjøpte hun begge: «Først så valgte jeg en rosa. Så hadde jeg på meg en kremhvitt silkeskjorte. Og så synes jeg den var skikkelig fin for den fikk skikkelig fram bunaden. Jeg følte at skjorten tok over hele bunaden (...) Så endte vi [jeg og mor] opp med å kjøpe begge skjortene».

Å føle seg utkledd

For ungdommene er identitet et sammen-satt tema. Björk, som ikke valgte bunad fordi hun ikke føler seg norsk, sier også at det ikke føles naturlig å gå med kjole. Valg av konfirmasjonsklær handler for henne både om identitet knyttet til kultur og kjønn.

Björk valgte dress. «Det [kjole] er litt for jentete for meg. Eller, det er jo ikke veldig jentete å ha kjoler. *Alle* kan ha kjoler. Jeg er ikke så veldig glad i kjoler. Jeg synes ikke de er så veldig fine på meg.» Björks trekker med sitt valg opp en aktuell problemstilling om kjønnsidentitet. I en avis-artikkel i Stavanger Aftenblad 22. april 2022 under overskriften «Tiril (24) følte seg aldri vel i sin kvinnebunad» er bunad-bruk en del av kjønnsdebatten.²⁹ Artikkelen handler om Tiril som definerer seg som ikke-binær, og som for et par år siden laget sin egen bunad, og om en bunadsbutikk i Stavanger som fulgte opp problematikken med å lage kjønnsnøytrale bunader. Debatten blir også fulgt opp i en utstilling på Stavanger museum. Trude Eriksen har gjort innsamlinger til utstillingen og forteller i samme avisartikkel: «Under inter-

29. <https://www.byas.no/aktuelt/i/28x4RR/tiril-24-foelte-seg-aldri-vel-i-sin-kvinnebunad-naa-har-bunads-butikken-laget-sine-foerste-kjoennsnoeytrale-bunader>

vjuene kom det fram at noen av informantene våre ikke turte å gå med bunaden sin. Dette var spesielt menn som ønsker å bruke kvinnebunad (...) Hun håper at det å ha en utstilling som dette vil bidra til å normalisere andre måter å bruke bunad på».

Mens Björk, med sitt valg av dress, kan ses som søkende etter sin egen identitet, opplevde June tvang. Familien er svært religiøs, og hun var lenge del av et religiøst ungdomsmiljø. I tillegg til å konfirmere seg i kirka, måtte June ha bunad. Hun opplevde at bunad var ensbetydende med det religiøse ungdomsmiljøet, som hun ønsket å ta avstand fra. Hun beskriver det religiøse feltet, slik hun opplevde det, som konservativt og tradisjonelt. Kompromisset med familien ble en lånt bunad. Hun følte seg utkledd. «Jeg er ikke vant å gå i kjole heller. Konflikten ble liksom min egen identitet, [opp mot] å gå i bunad, og min egen identitet, [opp mot] å gå i kirken.»

Hun visste ikke hvilken bunad hun var utkledd i. «Jeg har ikke peiling. Bare at det var en rød vest. Kanskje rogalandsbunad.» For June ble bunaden en tvangstrøye. «Jeg føler at folk er veldig tradisjonelle når det kommer til bunad. Ingenting skal endres. Jeg føler det er strengt og surt. Spesielt damer. De som er 30 pluss på en måte. Jeg føler ungdommen er litt fleksible, men ikke alle har samme mulighet.» Junes følelse av å være utkledd står i sterk kontrast til informantene i gruppa attraktiv, som kler seg inn i bunaden, slik Pedersen skriver om det (2013:243).

Stines familie er også svært religiøs. Hvis hun hadde valgt humanistisk konfirmasjon, slik hun ønsket, hadde hun ikke fått gaver, inkludert bunaden. Hun (at-

traktiv med spesialisert kunnskap) hadde et sterkt ønske om bunad. Hun valgte derfor å konfirmere seg i kirka før hun meldte seg ut av Den norske kirke: «Det er grei timebetaling for å sitte noen timer i kirka.»

Voksenklubben

For Stine handlet bunad til konfirmasjonen i tillegg til slekt, tradisjon og håndverk om det å bli voksen: «Jeg følte meg veldig voksen. Det var første gang jeg hadde min egen bunad. Og en som skulle være *bare* min livet ut. At jeg nå fikk være med i den klubben med de som har bunad, var veldig kjekt». Klubben Stine beskriver var de andre voksne bunadsbrukerne. Dette minner om situasjonen tidlig på 1900-tallet da det var stor forskjell mellom klær for barn og klær for voksne, og konfirmasjonen markerte overgangen (Johnsen 1985:53). Bunad som aldersmarkør er tydelig til stede hos Stine. Det nevnes også av et par kvinnelige respondenter som konfirmerte seg i 2021, en med og en uten bunad. På spørsmålet «Hva tror du er de viktigste grunnene til at så mange jenter har bunad når de konfirmerer seg i dag?» svarer de: «Jeg føler bunad symboliserer at jeg har blitt mer voksen»³⁰ og «for å se fin ut og se ut som en kvinne»³¹.

Knytter de andre informantene drakten til det å bli voksen? Ingen uttrykker dette eksplisitt, men kanskje ligger det implisitt i informantenes svar når de viser glede ved å endelig få *sin egen* drakt. Denne forventningen er det mange som gir uttrykk for.

Alle føler de må ha det

«Konfirmasjon er en stor dag» sier Nasim, som ikke skal konfirmere seg. Hun

30. ST-B.A.2023-001-186

31. ST-B.A.2023-001-225

betrakter sine jevnaldrende på skolen fra utsiden: «Jenter tenker veldig mye på bunaden sin. Alle føler de må ha det». I likhet med beretningene i innsamlet minnestoff fra eldre, som framhever klærne som noe av det de husker best fra den store dagen (Johnsen 1985), viser svarene fra ungdommene at klær til konfirmasjonen også er av stor betydning i dag.

Ungdommenes fortellinger om å «customize» sin egen bunad er et mønster i materialet. Selv om jentene er opptatt av å ikke skille seg ut, men kle seg inn i en kulturell trygghet, viser svarene fra de kvinnelige informantene at det er mulig og mer og mer vanlig, å distingvere seg innenfor feltet ved å velge individuelle tilpasninger eller for eksempel velge de mest populære bunadene.

Jeg har vist hvordan kvinnelige informanter diskuterer valg av bunad opp mot identitet, tilhørighet, utseende, smak, estetikk, økonomi og deres forhold til draktens historie. Sistnevnte punkt skiller de attraktive med alminnelig- og de attraktive med spesialisert kunnskap. De har ulike referanser som fører til ulike preferanser. De to attraktive gruppene får begge anerkjennelse og ros. De besitter en symbolsk kapital som forutsetter økonomisk kapital. Bunad, som et selvsagt festplagg og naturlig valg til konfirmasjonen, er en norm som har utviklet seg de siste tiårene. I samme periode har prislappen på bunad steget og antall barn som vokser opp i lavinntektsfamilier økt. Av jentene som ikke stiller med bunad til konfirmasjonen er det noen som er ukomfortable med de implisitte holdningene til bunadens norskhet. Andre føler seg utkledd, noe som kan være et uttrykk for at de tar avstand fra hele «spillet», kanskje forbundet med indre spenninger i ungdomsmiljøet. Ikke desto mindre mener jeg å ha dekning for å si at

jentene som ikke konfirmerer seg i bunad i dag skiller seg ut, på måter som likner hvordan jenter med svarte kjoler skilte seg ut for hundre år siden.

Litteratur

- Bourdieu, Pierre 1995. *Distinksjonen, En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo, Pax Forlag. (Opprinnelig utgitt 1979).
- Bourdieu, Pierre og Loïc Wacquant 1995. *Den kritiske ettertanke. Grunnlag for samfunnsanalyse*. Oslo, Det norske samlaget.
- Bourdieu, Pierre 1993. *Sociology in Question*. London, SAGE Publications Ltd. (Opprinnelig utgitt 1984)
- Christenen, Pia og Allison James (red.) 2017. *Research with children. Perspectives on Practices*. London/ New York, Routledge.
- Dalen, Monica 2013. *Intervju som forskningsmetode- en kvalitativ tilnærming*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Eriksen, Thomas Hylland 2018. Bunad: More than a garment. [Online] Universitetet i Oslo, Sosialantropologisk institutt.
- URL: <https://www.sv.uio.no/sai/english/research/news-and-events/news/2018/the-bunad-more-than-just-a-garment.html> [Nedlastet 20.06.2022]
- Eriksen, Trude 2022. Fra Hulda til hijab. Om ubehaget i bunadskulturen *Tidskrift for kulturforskning*, vol. 20, nr. 2. s. 79 – 94.
- Garborg, Hulda 1903. *Norsk klædebunad (Fra ymse bygdir)*. Oslo, Norigs ungdomslag og Student-maalaget.
- Fløtten, Tone (red.) 2013. *Barnefattigdom*. Oslo, Gyldendal Norsk forlag. (Opprinnelig utgitt 2009)
- Grødem, Anne Skevik og Mona Sandbæk 2013. I Fløtten (red.) *Barnefattigdom i*

- et rettighetsperspektiv*. Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS, s. 184–201. (Opprinnelig utgitt 2009).
- Hansen, Hans-Tore 2021. Fattigdom. I Sigmund Grønmo, Ann Nilsen og Karen Christensen (red.). *Ulikhet. Sosiologiske perspektiver og analyser*. Bergen, Fagbokforlaget, s. 73–101.
- Haugen, Bjørn Sverre Hol 2006. Norsk bunadshistorie. I Bjørn Sverre Hol Haugen (red.). *Norsk bunadsleksikon bind 1, Alle norske bunader og samiske folkedrakter*. Oslo, Damm & Søn AS, s. 27–81.
- Hovland, Wenche 2006. Slik ungdom ser det: Et innblikk i de unges forståelse av fattigdom og rikdom. En bearbeidet utgave av hovedfagsoppgave i sosialt arbeid, våren 2005. I Marthinsen, Edgar, Melina Røe og Wenche Hovland. *Ungdom – “rik” og “fattig” Sluttrapport*. Rapportserie for sosialt arbeid og helsevitenskap. Trondheim, NTNU, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap.
- Johnsen Birgit Hertzberg 1985. *Den store dagen. Konfirmasjon og tradisjon*, Oslo, Grøndahl & Søn Forlag.
- Moe, Anne Kristin 2016. Den visuelle dialekta. [Online] *Syn og segn. Tidskrift for kultur, samfunn og politikk*. URL: <https://www.synogsegn.no/2016/den-visuelle-dialekta/>[Nedlastet 01.07.2022]
- Osland, Jorunn 2017. Bunadsjenter og dressgutar, *Sjå Jæren*. Årbok Jærmuseet, s. 101–111.
- Pedersen, Kari-Anne 2013. *Folkedrakt blir bunad*. Oslo Cappelen Damm.
- Rossing, Camilla 2021. Headdress and Hijab: Bunad in Multicultural Norway. I Carrie Hertz (red.). *Dressing with pupose*. Indiana USA, Indiana University Press.
- Rønningen, Netta Marie, og Agedal Olaf 2021. Koronanasjonaldag. En dokumentasjonsrapport om 17.mai-feiringen 2021. Institutt for kirke- og religions- og livssynsforskning (KIFO). KIFO Rapport 2021:2. URL: https://www.kifo.no/wp-content/uploads/2022/04/Koronanasjonaldag_forside.pdf [Nedlastet 01.12.2022].
- St.meld. nr. 13 (2018 – 2019) *Muligheter for alle. Fordeling og sosial bærekraft*, Oslo, Det kongelige Finansdepartement.
- Stormark, Hege 2020. *Vokse opp i Verdens rikeste land. Penger som inngangsbillett*. Stavanger, Norsk barnemuseum, MUST.
- Svensson, Sigfrid 1969. *Bygd och yttervärld. Studier över förhållandet mellan nyheter och tradition*. Stockholm, Nordiska museet. (Opprinnelig utgitt 1942)
- Østeberg, Dag 1995. Innledning. I Bourdieu 1995, s. 11–28. (Opprinnelig utgitt 1979)
- Agedal, Olaf 2004. Den nasjonale drakta. I Brottveit, Åmund, Hovland, Brit Marie og Agedal, Olaf. *Slik blir nordmenn norske. Bruk av nasjonale symbol i eit fleirkulturelt samfunn*. Oslo, Unipax.

Internettreferanser

- Epeland Jon og Normann, Tor Morten 2021. *115 000 barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt*. [Online] Statistisk sentralbyrå. URL <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/115-000-barn-i-husholdninger-med-vedvarende-lavinntekt> [Nedlastet 28. juni 2022]
- Minner. URL <https://minner.no/tema/mustkonfirmasjon> [Nedlastet 31. desember 2021]. Se upublisert spørreundersøkelse.
- Stavanger Aftenblad 13. juni 2022. *Tiril*

(24) *følte seg aldri vel i sin kvinnebunad.*

https://www.byas.no/aktuelt/i/28x4RR/tiril-24-foelte-seg-aldri-vel-i-sin-kvinnebunad-naa-har-bunadsbutikken-laget-sine-foerste-kjoennsnoeytrale-bunader_ [Nedlastet 20. juni 2022]

Verdens gang 17. mai 2013. *Nordmenn er bunadsfundamentalister*. Artikkel med henvisning til undersøkelse utført av InFact Norge for VG: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/a6gJ2/nordmenn-er-bunads-fundamentalister> [Nedlastet 19.01.2023]

Upubliserte intervju

Björk, confirmert 2022, intervju 22. oktober 2021. Lydopptak. Intern referanse: K10.

Dina, confirmert 2021, intervju 2. november 2021. Lydopptak. Intern referanse: K11.

Fanny, confirmert 2020, intervju med Ragnhild 9. oktober 2021. Lydopptak. Intern referanse K3.

Frida, confirmert 2015, intervju 8. januar 2019 og 20.03.2019. Lydopptak. Intern referanse: V6.

Fiona, confirmert 2022, intervju med Nasim og Jon 5. november 2021. Lydopptak. Intern referanse: K15.

Gro, confirmert 2022, intervju med Valdis, 22.10.2021: Lydopptak. Intern referanse: K6.

Jon, confirmert 2022, intervju med Nasim og Fiona, 5. november 2021. Lydopptak Intern referanse: K16.

June, confirmert 2014, intervju 12. oktober 2021. Lydopptak. Intern referanse: K5.

Lea, confirmert 2022, intervju 28. februar 2022. Lydopptak. Intern referanse: K17.

Nasim, ikke confirmert, intervju med

Fiona og Jon 5. november 2021. Lydopptak. Intern referanse: K14.

Nina, confirmert 2020, intervju 5. oktober 2021. Lydopptak. Intern referanse: K1.

Ragnhild, confirmert 2020, intervjuet med Fanny 9. oktober 2021. Lydopptak. Intern referanse: K4.

Stine, confirmert 2012, intervjuet 6. oktober 2021. Videoopptak. Intern referanse: K2

Valdis, confirmert 2021, intervju med Gro, 22. oktober 2021. Lydopptak. Intern referanse: K7.

Ulf, confirmert 2021, intervju med Unni, 3. november 2022. Lydopptak. Intern referanse: K12.

Unni, confirmert 2022, intervju med Ulf, 3. november 2022. Lydopptak. Intern referanse: K13.

Upublisert spørreundersøkelse

Arkiv Norsk barnemuseum, Museum Stavanger. ST-B.A.2023-001

med respondentnummer fra 001 til 237.

Innsamlet fra 1. september til 31. desember 2021 passivt på minner.no <https://minner.no/tema/mustkonfirmasjon> og aktivt på fem ungdomsskoler i Stavanger kommunedel: Finnøy skole, Gautesete skole, Gosen skole, Smiodden skole og Svithun skole. Utformet og gjennomført med elevene som tok valgfaget «Ideer og praktisk forskning», 9. og 10. trinn ved Svithun ungdomsskole i Stavanger våren 2020 og høsten 2021.